

РЕФОРМУВАННЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ З РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

Проведенным исследованием установлено, что изменения, осуществляющиеся в государственных институтах, должны быть взаимно согласованными со смежными производственными и информационными органами и подтверждены соответствующей нормативной законодательной базой; предложено внести изменения в названия операционных затрат.

The conducted research established that any changes that are being implemented by the state institutions must be mutually coordinated with the adjacent industrial and informational bodies and verified by the corresponding normative and legislative basis; it was suggested to make changes into the title of the operational expenses.

Ключові слова: операційні витрати, реалізована продукція, товари, послуги, ринкові відносини, рахунки, структура, елементи.

Зміна системи господарювання, перехід до ринкових відносин висувають нові вимоги до якості та способів подання інформації, особливо фінансової, яка є основою прийняття управлінських рішень.

З 2006 р. відповідно до виконання Програми розвитку системи національних рахунків (СНР), яка здійснюється в два етапи, відбулися зміни в обчисленні операційних витрат за рахунок введення до п'яти складових шостого економічного елементу «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві», питома вага якого в 2006 р. в операційних витратах склала по економіці України 58,9 %¹, решта ж елементів різко зменшили свою питому вагу в загальній сумі операційних витрат.

Для порівняння нижче наведено дані Статистичного щорічника України за 2006 та 2007 р. [2, с. 93; 3, с. 89].

Назва «Структура витрат на виробництво виробленої продукції (робіт, послуг)» (2005 р.) не відповідає діючим нормативним документам, якщо зважити на те, що з 2000 р. облік витратного механізму в Україні ведеться за Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО), розробленими з використанням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО). Так, за П(С)БО 16 «Витрати» облік витрат господарюю-

¹ Статистичний щорічник за 2006 р. (с. 93), 2007 р. (с. 89).

чими суб'єктами та підрахунок обсягів операційних витрат державними органами статистики ведеться за п'ятьма економічними елементами, рух яких подано наступною схемою (рис. 1).

Структура витрат на виробництво виробленої продукції (робіт, послуг)		Структура операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг)			Зміни	
	2005 р.		2006 р.	2007 р.	2006 2005	2007 2006
1. Матеріальні витрати	57,3	1. Матеріальні витрати	25,1	26,8	-32,2	+1,7
2. Амортизація	6,6	2. Вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві	58,9	54,4		-4,5
3. Витрати на оплату праці	13,1	3. Амортизація	2,2	2,5	-4,4	+0,3
4. Відрахування на соціальні заходи	4,2	4. Витрати на оплату праці	4,9	5,9	-8,2	+1,0
5. Інші операційні витрати	18,8	5. Відрахування на соціальні заходи	1,7	2,1	-2,5	+0,4
		6. Інші операційні витрати	7,2	8,3	-11,6	+1,1

Тобто, починаючи з 2000 р. господарюючі суб'єкти ведуть облік та звітуються за обсягом операційних витрат з реалізованої продукції, а витрати на виробництво виробленої продукції (робіт, послуг) є їх складовою і не можуть бути результативними при оцінці загального обсягу операційних витрат (П(С)БО 16 «Витрати» та ф № 2 «Звіт про фінансові результати»).

Введення шостого елемента до складу операційних витрат не спричинило понятійних змін, тобто «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» не змінює суті категорії реалізованої продукції (робіт, послуг), а лише збільшує обсяг операційних витрат (робіт, послуг) на обсяг цієї «вартості».

$$\begin{array}{rccccccccc}
 \text{Операційні витрати} & = & \text{Собівартість реалізованої продукції} & + & \text{Адміністративні витрати} & + & \text{Витрати на збут} & + & \text{Інші витрати операційної діяльності} & = \\
 \\
 & = & \text{Виробнича собівартість реалізованої продукції} & + & \text{Собівартість реалізованих товарів} & = & & & & \\
 \\
 & = & \text{Прямі матеріальні витрати} & + & \text{Прямі витрати на оплату праці} & + & \text{Інші прямі витрати} & + & \text{Виробничі накладні витрати} & =
 \end{array}$$

Рис. 1. Методика обліку витрат господарюючими суб'єктами та підрахунок обсягів операційних витрат державними органами статистики

Звідси необхідно зазначити, що введення шостого економічного елементу до структури операційних витрат негативно і необ'єктивно вплинуло на рівень питомої ваги решти її складових. Погодитись з тим, що в цілому по економіці матеріальні витрати за 2006 р. склали 25,1 %, тобто скоротились у порівнянні з 2005 р. у 2,3 рази, а в зв'язку з тим що питома вага витрат на оплату праці зменшилась на 8,2 в. п., соціальні відрахування скоротились за цей період у 2,5 рази, — не є реально можливим, враховуючи те, що і фонд оплати праці, і середня заробітна плата за останні роки (2000—2007 рр.) має тенденцію до зростання.

Аргументом на правдивість такого твердження є статистичні дані зі структури операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) за 2007 рік, які підтверджують, що відносно 2006 р. відбулося збільшення кожного з п'яти економічних елементів на 0,3—0,7 в. п. (що в сумі склало 4,5 в. п.) у зв'язку зі зменшенням питомої ваги елементу «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» на ті ж 4,5 в. п., тобто відбулася механічна передислокація питомих складових операційних витрат.

«Вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» в

якості шостого елементу в складі операційних витрат не має визначення в нормативній базі (бух. облік — стандарти, система національних рахунків), тому не може використовуватись у вигляді відокремленої структурної одиниці, так як це вносить певний елемент хаотичності в обліковому процесі при поелементному розподіленні витрат.

Стосовно назви «Структура операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг)» [2, с. 93; 3, с. 89] доцільно внести певні корективи. Коли мова йде про придбані на стороні товари (послуги) для перепродажу та реалізації і вони враховуються в операційних витратах, то більш доцільно було б стверджувати про реалізацію товарів (послуг). За визначенням СНР термін «продукти» — синонім «товарів та послуг», а операції з ними характеризують походження і використання товарів та послуг. Система національних рахунків також дає визначення товарів для перепродажу як товарів, придбаних оптовими та роздрібними торговцями для перепродажу, які їх не переробляють, за винятком надання їм привабливого і зручного для перепродажу вигляду (наприклад, миття, сортування, упаковка).

За визначенням П(С)БО 16 «Витрати», «собівартість реалізації — це собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)», а у назві «Структура операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг)» [2; 3] слово «товарів» взагалі відсутнє. Коли б категорія «товарів та послуг» стосувалась елементу «Матеріальні витрати», тобто була б їх певною інформаційною розшифровкою, то чинну назву «Структури операційних витрат» можна було б залишити.

Введений економічний елемент «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» об'єднує (за визначенням СНР) кілька категорій (товари та послуги, товари для перепродажу) та видів діяльності (виробництво товарів та послуг, торгівля товарами та послугами) і за своїм узагальненим змістом може бути відокремленим як вид діяльності господарюючого суб'єкта і включатися до обсягу реалізованої продукції з розбиванням за п'ятьма елементами, що складають операційні витрати (П(С)БО 16 «Витрати»). Такий підхід до обчислення обсягів операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) дозволить нівелювати ті значні негативні зміни, які були отримані в результаті обрахунків за діючою з 2004 р. методикою розрахунку обсягів операційних витрат.

Важливим для розуміння категорії «послуг» є (за визначенням «Статистичного щорічника України за 2006 р. [2]) визначення послуг як діяльності суб'єктів, яка не набуває матеріально-речової форми і задовольняє певні потреби замовників — особи-сті, колективні. Специфіка послуг як продукції полягає в тому, що послуги не накопичуються (за виключенням окремих видів), не транспортуються, не існують окремо від виробників, тобто вони споживаються, в основному, в момент їх надання.

Найважливішою особливістю послуг при грошовій оцінці є те, що в основному вони складаються із витрат на оплату праці за виконані послуги. Цю особливість необхідно враховувати при проведенні обліку вартості послуг, тобто із загальної вартості послуг необхідно виокремлювати витрати на оплату праці, відносячи їх до відповідного елементу, що вноситиме корективи до рівня питомої ваги решти складових операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг). Тобто, навіть за умови, що склад операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) налічуватиме шість елементів, необхідно правильно вести облік витрат за їх змістом, що дозволить досягти певної реструктуризації між складовими елементами і більш правдивого відображення в них відповідних витрат.

Підтвердити цей висновок можна і тим, що по економіці за 2007 р. у порівнянні з 2006 р. знизилась на 4,5 в.п. питома вага елементу «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» в операційних витратах з реалізованої продукції (робіт, послуг) за умови, що за цей період зросли обсяги і вироблених і реалізованих послуг, відповідно на 24,5 % та 26,7 %.

Необхідно наголосити на те, що елемент «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві», в економіці і в 2006, і в 2007 рр. формується за рахунок:

оптової і роздрібної торгівлі, торгівлі транспортними засобами; послуг з ремонту — 94,3 % (2006 р.) та 92,7 % (2007 р.);

операцій з нерухомістю, здавання під найм та послуг юридичним особам — 49,0 % (2006 р.) та 43,9 % (2007р.).

У промисловості питома вага шостого елементу в 2006 р. склала 9,3 %, в 2007 р. залишилась без змін; формується він за рахунок такого виду діяльності, як виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – 53,8 % (2006 р.) та 54,2 % (2007 р.). Однак відзначимо, що за окремими видами промислової діяльності питома вага «вартості товарів та послуг, придбаних для пере-

продажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві», або ж залишається на рівні минулого року, або ж зменшується. Так, із 18 видів промислової діяльності (і добувна, і обробна промисловість) у 2006 р. на одному з них (видобування енергетичних матеріалів та виробництво коксу та продуктів нафтопереробки) був відсутній зазначений вид витрат, у 2007 р. таких видів промислової діяльності налічується 7.

За умови незмінності в 2007 р. до 2006 р. в промисловості питомої ваги «вартості товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» (9,3 %) питома вага витрат на оплату праці за цей період зросла на 0,9 %.

Окремо слід зупинитись на якості статистичної інформації (зокрема, форма № 1-ПВ, ф № 2 фінансового звіту та форма № 1-підприємництво), яка певною мірою впливає на результуючу економічну інформацію. Така кількість форм статистичної звітності, в яких відображаються дані, пов'язана з оплатою праці викликає необхідність їх обстеження на відповідність між собою, особливо враховуючи те, що відбулися певні зміни (реструктуризація) у складових операційних витрат.

Слід зазначити, що невідповідності у витратах на оплату праці та фонді оплати праці (ФОП) за переліченими статистичними формами зустрічаються на більшості обстежених (77) підприємств. Зафіксовані вони як між ФОП за окремими формами, як невідповідність між витратами на оплату праці та ФОП за окремими формами, так і в межах однієї форми (форма № 1-підприємництво). Велика кількість зазначених відхилень (за обстеженими підприємствами) свідчить про певну розповсюдженість (або закономірність) — явище узгодженості між собою форм статистичної звітності. Така практика приводить до певних значних похибок у результуючих показниках, що оприлюднює державна статистика.

Так, у ф. № 1-підприємництво, в якій з введенням шостого елементу, а відповідно певного обсягу витрат за елементом «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві», питома вага витрат на оплату праці за формами № 2 та ф № 1-підприємництво на більшості обстежених підприємств є ідентичною. Навіть незважаючи на те, що структурні зміни відбулися у решті елементів операційних витрат, витрати на оплату праці не можуть залишатися без змін, тому що навіть в операції придбання (або перепродажу) задіяний певний людський ресурс конкретно-

го підприємства, витрати на утримання якого повинні бути відображені у операційних витратах з реалізованої продукції (робіт, послуг). Непоодинокими є випадки, коли питома вага елементів за формами № 2 фінансового звіту та № 1-підприємництво є ідентичною, хоча «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» (ф. № 1-підприємництво) складає більше 90,0 % загального обсягу операційних витрат.

Усунення таких необґрунтованих даних приведе до формування правдивої статистичної звітності та, зокрема, значного підвищення питомої ваги витрат на оплату праці.

Визначальним є те, що витратний механізм регулюється в Україні Національними П(С)БО 16 «Витрати», П(С)БО 9 «Запаси», П(С)БО 26 «Виплати працівникам» тощо. Інформація про витрати відображається у Звіті про фінансові результати (ф. № 2 фінансової звітності), аналіз структури та динаміки операційних витрат за економічними елементами (Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектору економіки» від 14.02.2006 р. № 170 — табл. 8 вказаної методики) необхідно проводити за п'ятьма елементами: матеріальні витрати, амортизація, витрати на оплату праці, витрати на соціальні заходи, інші операційні витрати. Однак статистична інформація подається за даними форми № 1-підприємництво, яка включає в себе шість економічних елементів.

Отже зробимо наступні висновки:

1. Будь-які зміни, що здійснюються державними інституціями повинні бути взаємоузгодженими із суміжними виробничими та інформаційними органами та підтверджені відповідною нормативною законодавчою базою. Так, введення Держкомстатом до складу операційних витрат з реалізованої продукції (робіт, послуг) з 1 січня 2004 р. шостого економічного елементу «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» з питомою вагою 58,9 % призвело до зниження питомої ваги матеріальних витрат на 32,2 в. п. витрат на оплату праці на 8,2 в. п., витрат на соціальні заходи на 2,5 в. п., що є негативним явищем і недостовірно відображає реальну дійсність.

2. Внести зміни до назви операційних витрат замінивши визначення «реалізована продукція» на визначення «реалізовані товари (послуги)», які б більш повно відображали зміст та наповнення в операційних витратах введеного шостого елементу та до

підходів обрахунку зазначеного елемента в складі операційних витрат.

Елемент «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві» більш коректно було б включати в загальний результат не як вартість одного елемента, а як складову частину решти елементів, виокремивши з нього витрати на оплату праці за виконані послуги збільшивши цим і елемент на оплату праці, і елемент витрат на соціальні заходи. Або ж враховувати його в обсязі операційних витрат з реалізованої продукції як вид діяльності (розташовуючи вертикально з розшифровкою за п'ятьма елементами). Особливо це стосується тих видів діяльності, як економічної, так і промислової, в яких «вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки на даному підприємстві», займає значну питому вагу.

Такий підхід в обчисленні введеного елемента дозволить ліквідувати ті викривлення, що нині склалися в цій площині.

3. Особливої уваги потребує підвищення якості статистичної інформації, забезпечення її узгодженості та співставності, що дозволить забезпечити точність, коректність та достовірність інформації, що надається державними органами.

4. Разом із усуненням вказаних негативних явищ на всіх рівнях управління необхідно проводити комплекс заходів щодо забезпечення підвищення частки витрат на оплату праці у операційних витратах з реалізованої продукції (робіт, послуг) та намагання досягнення до рівня розвинених країн. Особлива увага повинна бути приділена тій групі заходів що формуються на рівні підприємства (галузі, регіону), так як такі внутрішні резерви є основою для створення узагальнених заходів на державному рівні.

5. Витратний механізм — складна економічна система, яка весь час знаходиться в русі та постійно змінюється під впливом світового економічного розвитку. Формування витратного механізму не втрачає ні важливості ні актуальності навіть за умов певної стабільності та ефективності функціонування економічних процесів. Тому проведення постійного моніторингу та аналізу показників, що впливають на стан та тенденції витрат на оплату праці має бути нагальним і постійним. Систематичний моніторинг витрат на оплату праці, має включати такі показники: операційні витрати, собівартість та обсяги як виробленої, так і реалізованої продукції, фонд оплати праці (з вивченням тенденцій що його формують), середню заробітну плату, мотиваційні системи до праці, рентабельність продукції, особливу увагу необхідно

приділити тенденціям трудовитрат (сума витрат на оплату праці, відрахувань на соціальні заходи та інших операційних витрат), які оцінюють використання людського ресурсу (за міжнародними нормами).

Література

- 1 Національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку.
- 2 Статистичний щорічник України за 2006 р.
- 3 Статистичний щорічник України за 2007 р.
- 4 Все про бухгалтерський облік. — 2005. — № 13 (1046), спеціальний випуск № 135. — 112 с.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2008 р.

УДК 657:22

В. Б. Кириленко,
канд. екон. наук, доц.,
доцент кафедри обліку в кредитних
і бюджетних організаціях та економічного аналізу,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ В БАНКАХ

В статье рассмотрены существующие подходы к этапам аналитического процесса. Выделены существующие подходы к аналитической работе в банках, на примере казначейства. Обобщена информация и сделаны краткие выводы.

In the article are considered existent approaches to the stages of analytical process. Existent approaches to analytical work in banks are selected, on the example of treasury. Information is generalized and short conclusions are done.

Ключові слова: аналітичний процес, аналітичні процедури, казначейство.

Слід констатувати, що економічний аналіз у комерційних банках перебуває на низькому рівні й обмежується розрахунком необхідних нормативів на вимогу НБУ (Національного банку України). Це пов'язано з недостатньою кількістю досліджень з питань організації та методології економічного аналізу в банках, а також з відсутністю рекомендацій та нормативних документів з цього питання від НБУ.

На фоні постійного збільшення обсягу традиційної аналітичної роботи в комерційних банках, зв'язаної з ростом самих банків і жорсткістю вимог до бухгалтерської звітності з боку НБУ, змі-